

**Raftul
Denisei**

Colecție coordonată de
DENISA COMĂNESCU

Diane
Setterfield

A FOST
ODATĂ
UN RÂU

Traducere din engleză de
FLORICA SINCU

HUMANITAS
fiction

Redactor: Gabriela Trășculescu
Coperta: Angela Rotaru
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
Corector: Marilena Vasile
DTP: Andreea Dobreci, Veronica Dinu

Tipărit la Master Print Super Offset

DIANE SETTERFIELD
ONCE UPON A RIVER
Copyright © Third Draft Limited 2018
All rights reserved.

© HUMANITAS FICTION, 2019, pentru prezenta versiune românească

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

SETTERFIELD, DIANE

A fost odată un râu / Diane Setterfield;

trad. din engleză de Florica Sincu. – București: Humanitas Fiction, 2019

ISBN 978-606-779-579-0

I. Sincu, Florica (trad.)

821.111

EDITURA HUMANITAS FICTION

Piața Presei Libere 1, 013701 București, România

tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51

www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro

Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro

Comenzi telefonice: 021.311.23.30

*Surorilor mele, Mandy și Paula,
fără de care n-aș fi fost eu.*

*Dincolo de marginile acestei lumi se întind alte lumi.
Sunt locuri pe unde poți să treci dintr-o parte într-alta.
Un astfel de loc se află aici.*

PARTEA ÎNTÂI

Începe povestea...

A fost odată ca niciodată un han aşezat paşnic la Radcot, pe malul Tamisei, cale de-o zi lungă de mers de la izvor până acolo. La vremea poveştii ăsteia se înşirau multe hanuri în susul apei şi în oricare găseai cu ce să te chercheleşti, însă fiecare te întâmpina cu o desfătare numai a lui, pe lângă berea şi cidrul de toate zilele. La *Leul Roşu* din Kelmscott se făcea muzică; seara, barcagiii îşi struneau viorile, iar brânzarii cântau cu jale iubirea pierdută. La Inglesham, *Dragonul Verde* era un rai al visării, îmbălsămat cu tutun. Dacă erai cartofor, îţi găseai locul la *Armăsarul* de la Eaton Hastings, dar dacă aveai chef de încăierări, nicăieri nu ţi-ar fi fost mai pe plac decât la *Plugul*, undeva la ieşirea din Buscot. La Radcot, *Lebăda* avea de asemenea un tipic. Acolo mergeai la spus poveşti.

Lebăda era un han vechi, poate chiar mai vechi decât celelalte din partea locului. Era alcătuit din trei clădiri, una ridicată de multă vreme, alta şi mai de demult, iar a treia încă şi mai de multă vreme. Toate trei erau bine cumpănite laolaltă de acelaşi acoperiş de stuf, de lichenii crescuţi pe pietre şi de iedera căţărată pe ziduri. Vara soseau de la oraş cu trenul pe noua cale ferată plimbăreţii de duminică, închiriau de la *Lebăda* o luntre mare împinsă cu prăjina sau o bărcuţă cu pânze şi petreceau o după-amiază pe apă bând bere şi gustărind, dar la vreme de iarnă veneau la han să petreacă doar cei de prin părţile locului şi se adunau în sala de iarnă. Asta se afla în aripa cea mai veche a hanului. Era o încăpere simplă, cu o singură fereastră tăiată în

zidul gros de piatră. Ziua, prin ea se vedea apa curgând pe sub cele trei arcade neclintite ale podului de la Radcot. Noaptea, iar povestea asta începe noaptea, podul era înecat în beznă, astfel încât abia când urechea prindea vuietul adânc și nemărginit al puhoiului de apă erai în stare să întrezărești prin fereastra aia întinderea întunecimii nestatornice care curgea și își schimba neconținut unduirea, luminată neguros de propria forță.

Nimeni nu știe cu adevărat cum a început la *Lebăda* obiceiul povestitului, însă nu e cu neputință să fi avut cumva de-a face cu bătălia de la Podul Radcot. La 1387, cinci sute de ani bătuți pe muchie înainte de noaptea când începe povestea noastră, două mari armate s-au înfruntat la Podul Radcot. Cum și care va fi fost pricina, ar fi prea multe de spus, însă doar trei oameni muriseră în luptă, un cavaler, un scutier și un băietan, în vreme ce opt sute de suflete pieriseră în mlaștini, încercând să fugă de la fața locului. Da, da, întocmai! *Opt sute de suflete*. O-ntreagă poveste! Oasele lor zac în pământul pe care crește acum măcriș de baltă. Cei de la Radcot cultivă măcrișul pe locurile din preajmă, strâng recolta, o pun în lădițe și o trimit cu șlepul la oraș, măcriș însă ei nu mănâncă. Nu le place, se plâng ei, că e amar, așa de amar, că te mușcă de limbă, și-apoi cine-ar pofti să mănânce frunze de-alea hrănite de stafii? Când o astfel de bătălie are loc în pragul casei tale, iar morții îți spurcă apa fântânii, e de înțeles că o pomenești întruna. Tot depănând faptele, dibuiești meșteșugul povestirii. Iar mai târziu, când urgia se potolește și dai peste alte întâmplări care îți stârnesc interesul ce poate să fie mai firesc decât să folosești iscusința dobândită ca să spui alte povestiri? După cinci sute de ani, istoria bătăliei de la Podul Radcot tot se mai povestește de vreo cinci-șase ori pe an, la vreo ocazie mai deosebită.

Hangița de la *Lebăda* era Margot Ockwell. Hanul era ținut de familia Ockwell încă de pe vremea când oricine putea să-și aducă aminte, n-ar fi de mirare ca asta să fie încă de pe când se afla acolo hanul. După lege, hangița se numea Margot Bliss deoarece era măritată, numai că legea era pentru orașeni. Aici

însă, Margot rămăsese Ockwell pentru toată lumea. Mergea spre șaizeci de ani și era încă în putere. N-avea nevoie de vreun ajutor ca să ridice butoiul, iar picioarele îi erau într-atât de zdravene, încât nici măcar nu simțea nevoia să se mai și așeze la răstimpuri. Ba umbla vorba că până și de dormit dormea în picioare, însă cum dăduse naștere la treisprezece copii, era de la sine înțeles că uneori se mai și întinsese în pat. Era fata fostei hangițe, după cum fuseseră și bunica, și străbunica ei, și-apoi n-avea nimeni de cârtit că *Lebăda* din Radcot e condusă de femei. Era așa cum era.

Bărbatul lui Margot era unul, Joe Bliss. De felul lui era din Kemble, vreo patruzeci de kilometri în susul apei, la o aruncătură de băț de locul unde Tamisa iese din pământ abia mus-tind, de parcă izvorul ei n-ar fi decât un câmp jilav.

Cei din familia Bliss aveau plămânii șubrezi. Veneau pe lume pirpirii și bolnăvicioși, mulți erau pe ducă încă de mici. Erau tot mai pricâjiți și gălbejiți pe măsură ce creșteau și își dădeau suflarea de pe urmă înainte să împlinească zece ani, ba chiar, adesea, până să fi avut măcar doi. Care dintre ei scăpa cu viață, ca Joe, în plinătatea vârstei, era de obicei mai scund și mai costeliv decât alții. În timpul iernii, pieptul lor bătea toba, le curgea nasul, iar ochii le zemuiau. Altfel, erau oameni cumsecade, cu ochi blânzi și surâs adesea jucăuș.

Când a împlinit optsprezece ani, orfan și inapt pentru muncă grea, Joe pornise să își afle norocul fără să aibă habar cum. De la Kemble se deschid tot atâtea căi pe care să pleci în lumea largă pe cât se găsesc în oricare alt colțișor al lumii, atâta doar că, de aici, râul te trage după el; trebuie să fii peste poate de căpățânos ca să nu-l urmezi. Prin urmare, avea să ajungă la Radcot și, însetat, s-a oprit să găsească ceva de băut. Tânărul firav, cu plete negre care-l făceau să arate încă și mai palid decât era de fel, sta neluat în seamă, sorbind picătură cu picătură berea din pahar, privind cu nesăț la fata hangiței și trăgând cu urechea la istorioare. A fost cucerit de cei care depăneau în gura mare povești de felul celor pe care le păstrase în minte

neșterse și pline de viață încă din copilărie. După o vreme, a deschis gura și a rostit „A fost o dată ca niciodată...”

În ziua aia, Joe Bliss și-a întâlnit soarta. Râul îl purtase până la Radcot, la Radcot avea să rămână. După oarece străduință, și-a dat seama că e-n stare să își potrivească limba la tot felul de ziceri, fie ele palavre, fie povestiri, fie legende, fie povești ori basme. Chipul lui grăitor exprima surprinderea, spaima, alinarea, îndoiala și orice alt simțământ, la fel de bine ca un actor. Și-apoi, sprâncenele lui... Negre și stufoase, dădeau la iveală întâmplarea din poveste nu mai puțin limpede decât o făceau vorbele. Când ar fi fost să urmeze ceva deosebit, se strângeau una-ntr-alta într-o încruntătură, tresăreau dacă vreun lucru mărunț merita să fie băgat în seamă și se arcuiau când un personaj ar fi putut să fie de felul lui cu totul altfel decât se înfățișa. Urmărindu-i sprâncenele, ținând seamă de jocul lor bogat, puteai să dai peste tot soiul de înțelesuri, cărora, altfel, le-ai fi dat ocol cu nepăsare.

La câteva săptămâni după ce se oprise la *Lebăda* să-și potolească setea, știa să vrăjească ascultătorii. Și pe Margot o vrăjea, iar ea pe el.

O lună mai târziu, Joe avea să pornească pe jos la un drum lung de vreo 90 de kilometri ca să participe la un concurs de spus povești, undeva destul de departe de râu. Acolo a primit, firește, premiul cel mare, iar din banii câștigați a cumpărat un inel. Întors la Radcot vânăt de oboseală, s-a prăbușit în fundul patului și, după ce vreme de-o săptămână a zăcut, a căzut în genunchi la picioarele lui Margot și a cerut-o de nevastă.

— Păi, de, știi și eu, a zis maică-sa. O fi-n stare să muncească? O fi-n stare să-și câștige pâinea de zi cu zi? Cum să facă el față nevoilor unei familii?

— Uită-te la încasări, a zis Margot. Uită-te ce clientelă avem de când a început Joe să-și spună poveștile. Bine, mamă, să zicem că nu-l iau de bărbat. S-ar putea să plece de la noi. Și-apoi...?

Așa era. În zilele din urmă, oamenii veneau la han mai des, veneau de mai departe și, ca să asculte poveștile lui Joe, zăboveau mai îndelung decât de obicei. Luau cu toții ceva de băut. Totul mergea ca pe roate la *Lebăda*.

— Da', dintre toți băieții ăștia zdraveni și arătoși care vin pe-aici și grozav te mai plac, n-ar fi oare vreunul ceva mai potrivit?

— Eu pe Joe îl vreau, a spus Margot hotărâtă. Mie-mi plac poveștile.

Și după voia ei a fost să fie.

Toate astea se petrecuseră cu vreo patruzeci de ani înaintea întâmplărilor din povestirea asta, vreme în care Margot și Joe întocmiseră o familie numeroasă. În douăzeci de ani crescuseră douăsprezece fete zdrene. Fiecare dintre ele avea părul des și negru al lui Margot și picioarele ei vânjoase. Crescând, deveniseră trupeșe, zâmbitoare și cu o nesfârșită bună-dispoziție. Acum erau toate măritate. Una părea ceva mai dolofană, alta ceva mai subțirică, una ceva mai înăltuță, alta ceva mai scundă, una ceva mai oacheșă, alta ceva mai bălană, însă în toate celelalte privințe se asemănau într-atât, încât clienții nu erau în stare s-o deosebească pe una de alta, așa că, dacă se strângea lume prea multă la han, iar ele veneau să dea o mână de ajutor, oricăreia dintre ele i se zicea Mica Margot. După nașterea fetelor, Margot și Joe și-au zis că anii de adus copii pe lume se terminaseră, că viața de familie li se mai ușurase, iar asta tocmai când avea să urmeze o ultimă sarcină și s-a născut Jonathan, singurul lor fiu.

Cu gâtul scurt și cu fața rotundă ca luna plină, cu ochi migdalați și neobișnuit de pieziși, cu nasul și cu urechile mici și cu limba cam prea mare pentru gura lui deschisă într-un zâmbet nesfârșit, Jonathan nu arăta ca ceilalți copii. Pe măsură ce creștea, devenea tot mai limpede că se deosebește de restul și din alte pricini. Împlinise cincisprezece ani, băieții de vârsta lui așteptau cu nerăbdare să devină bărbați în toată puterea

cuvântului, în vreme ce Jonathan se mulțumea să își închipuie că avea să trăiască veșnic la han cu părinții lui și nu dorea nimic altceva.

Margot era încă în putere și arătoasă, însă Joe încărunțise, doar sprâncenele îi rămăseseră tot atât de negre pe cât fuseseră odinioară. Avea și el șazeci de ani, o vârstă frumoasă pentru cei din familia Bliss. Lumea era încredințată că numai Margot și îngrijirile ei neîncetate îl mai țineau în viață. În anii din urmă fusese uneori atât de sleit de puteri, încât două-trei zile de-a rândul rămânea întins în pat, cu ochii închiși. De dormit nu dormea; nu, în acele răstimpuri călătorea într-un loc de dincolo de somn. Slăbiciunile lui trecătoare n-o scoteau pe Margot dintr-ale ei. Lăsa lemnele aprinse în vatră ca să usuce aerul, îi turna supă călăie printre buze, îl pieptăna și îi potrivea sprâncenele zbârlite. Alții se lăsau năpădiți de gânduri negre când vedeau cât de nesigur atârnă viața lui între două suflări apoase. Margot nu-și pierdea cumpătul. „Nu vă speriați“, îi liniștea ea, „o să se facă bine!“ Și chiar așa se și întâmpla. El era un Bliss, atâta tot! Apa râului se strecurase în el și plămâinii îi deveniseră mlaștinoși.

Era noaptea solstițiului de iarnă, noaptea cea mai lungă din an. De săptămâni de-a rândul se scurtează zilele, puțin câte puțin, apoi tot mai mult, iar pe la jumătatea după-amiezii se înserează. Cum bine se știe, când sporește răstimpul nopților cu lună, oamenii se separă de cadența ceasornicului. Le cade bărbia în piept și moșăie pe la prânz, visează treji, în miez de noapte stau cu ochii larg deschiși... Vine vremea vrăjilor. După cum marginea dintre zi și noapte se tot subțiază, așa e și cu marginile dintre feluritele lumi. Vise, povești, întâmplări se învâlmășesc, viii și morții se ating în trecere când unii vin, iar alții se duc, trecutul și prezentul se lovesc și se încalecă. Se întâmplă fapte de necrezut. Să fi avut de-a face vremea solstițiului cu întâmplările ciudate de la *Lebăda*? Pe asta o să fie nevoie să o hotărâști de unul singur.

Acum știi tot ce trebui să afli, povestea poate începe.

În seara aia, la *Lebăda* nu erau decât obișnuiții casei. Mai cu deosebire muncitori cu lopata la pietriș, cultivatori de măcriș, marinari de pe șleपुरi, venise și Beszant, care repara bărci, tot așa și Owen Albright, cel care, cu jumătate de veac mai înainte, urmase cursul râului până la mare, iar după vreo douăzeci de ani se întorsese om bogat. De o vreme suferea de artrită, doar berea tare și povestirile îi mai alinau durerile oaselor. Se strânseseră toți acolo încă de când începea să se împuțineze lumina zilei, goleau paharul, îl umpleau la loc, curățau pipa pufăită, o îmfundau cu tutun cu aromă iute și depăneau povești.

Albright luase iar de la cap bătălia de la Podul Radcot. Nu-i de mirare că povestea poate să-și mai piardă din vioiciune după cinci sute de ani, însă povestitorii găsiseră calea să o însuflețească din nou. Unele momente ale întâmplării rămăneau neschimbate, împietrite de tradiție – armatele, înfruntarea, moartea cavalerului și a scutierului, cei opt sute de înecați, însă nu și felul în care băietanul își pierduse viața. Despre el, altceva decât că era băiat, că se aflase la Podul Radcot și că murise acolo, nimic nu se știa. Din golul ăsta apăruse născocirea. Când se spunea iarăși povestea, petrecăreții de la *Lebăda* îl sculau din morți pe băiatul ăla necunoscut și de fiecare dată îl supuneau unei altfel de morți. De-a lungul anilor, își tot dăduse duhul în feluri din ce în ce mai neobișnuite, care te făceau să asculți cu sufletul la gură. Când îți vine rândul la povestit, ți se iartă că o mai iei razna, însă vai și-amar de orice nou-venit la *Lebăda* care să fi îndrăznit să-și îngăduie una ca asta.

Nu-i cu puțință de știut cum s-o fi descurcat de capul lui băietanul nostru cu învierile lui repetate, dar ideea e că aducerea la viață a celor plecați n-a fost ceva atât de rar la *Lebăda*, iar asta-i un amănunt care se cuvine să fie ținut minte.

În istorisirea lui, Owen Albright invocase un tânăr saltimbanc venit să-i distreze pe soldații care așteptau să li se dea vreun ordin. Pe când făcea el jonglerii cu cuțite, a alunecat în noroi, cuțitele au plouat în jurul lui și s-au înfipt toate în pământul reavăn, în afară de ultimul, care i-a intrat cu lama drept

în ochi și l-a omorât pe loc înainte să fi început bătălia. Noutatea a fost întâmpinată cu mormăieli mulțumite, care s-au stins degrabă ca să-i îngăduie istoriei să curgă mai departe, iar povestea și-a urmat calea până la capăt, fără prea multe hârtoape.

A urmat un moment de tăcere. Nu se face să te grăbești și să sari într-altă istorie fără să o dumici cum se cuvine pe cea care tocmai s-a sfârșit.

Jonathan ascultase vorbă cu vorbă.

— Aș vrea să spun și eu o poveste, a zis el.

Zâmbea. Jonathan zâmbea întruna, însă parcă plutea într-un vis. Idiot nu era, însă școala îl pusese în încurcătură, copiii făceau haz de înfățișarea lui ciudată și de felul lui neobișnuit de a se purta, astfel încât după câteva luni a renunțat. Nu apucase încă să învețe să scrie și să citească. Cu toate ciudațeniile lui, clienții obișnuiți la vreme de iarnă se învățaseră cu flăcăul Ockwell.

— Hai, dă-i drumu', i-a zis Albright. Zi-ne una chiar acum!

Jonathan a rămas un moment pe gânduri. Apoi a deschis gura și, nerăbdător, aștepta să audă ce iese. N-a ieșit nimic. Fața i s-a boțit făcând haz de necaz, iar umerii i s-au tot scuturat odată cu râsul în hohote.

— Nu pot! a strigat el după ce s-a potolit. Nu-s în stare!

— Atunci, în altă seară. Încearcă întâi singur, și te-ascultăm când o să fi gata!

— Spune tu o poveste, tată, a zis Jonathan. Hai!

Era prima oară când Joe venise în sala de iarnă după una dintre slăbiciunile lui trecătoare. Era palid și toată seara nu rostise o vorbă. Nimeni nu se aștepta la o poveste de la el într-o astfel de stare, însă împins de băiatul lui, a zâmbit cu blândețe și și-a îndreptat privirea spre un colț al tavanului înnegrit în ani de fumul tutunului și al lemnelor arse. Ți e locul, își zicea Jonathan, de unde trebuie că-i vin lui poveștile. Când Joe și-a întors ochii spre sală, era pregătit și a deschis gura să înceapă.

— A fost odată ca...

Ușa s-a deschis.

Era prea târziu să mai fi venit careva la povești și la băutura. Însă oricine ar fi fost, acela nu s-a grăbit să intre. Lumânările s-au pornit să pâlpâie, suflăte de aerul rece, care purta cu el izul iernatic al apei până în încăperea înecată în fum. Petrecăreții și-au înălțat privirile. Fiecare a văzut ce se vedea, dar un lung moment nimeni n-a dat vreun semn. Înceau să aștearnă un înțeles peste ce li se așternea în fața ochilor.

Omul, dacă om ar fi fost să fie, era înalt și vânjos, altfel însă cu o înfățișare de spaimă într-atât, încât au încremenit la vederea lui. Să fi fost o arătare de basm? Erau ei adormiți și visau urât? Avea un nas strâmb și turtit și, în loc de gură, se căsca o gaură întunecată, plină de sânge. Vedenia era cruntă. Mai mult, făptura aceea care stârnea groază purta în brațe o marionetă cu față, cu mâini, cu picioare de ceară și cu păr așa de bine vopsit, că părea adevărat.

Ce i-a făcut să iasă din amorțeală a fost însăși făptura aia. Întâi a scos un răcnet, la drept vorbind, un fel de răget tot atât de schimonosit ca gura din care ieșea, apoi a făcut câțiva pași șovăielnici și a început să se clatine. Doi argați au sărit la vreme de pe scaun să-l prindă de subsuori, să nu cadă cumva și să-și spargă capul de pardoseala cu dale de gresie. Totodată, Jonathan a țâșnit de lângă vatră cu brațele întinse, în care i-a căzut marioneta neașteptat de grea pentru încheieturile și pentru mușchii lui.

După ce și-au revenit din zăpăceală, au ridicat cu opinteli pe o masă trupul nemișcat al necunoscutului. O a doua masă a fost trasă alături, pentru picioare. Odată așezat și întins, l-au înconjurat și au ridicat deasupra lui lumânări și lămpi. El a rămas cu ochii închiși.

— O fi mort de-a binelea? și-a zis Albright.

Au urmat șopocăieli nedeslușite, iar frunțile s-au încruntat a nedumerire.

— Dă-i o palmă, a zis careva. Să vedem dacă-și vine-n fire!

— Un strop de rachiu o să-i prindă bine, și-a dat altul cu părerea.

Margot și-a făcut loc cu coatele până-n capul mesei și a cercetat omul cu atenție.

— Nu-l plesnește nimeni! Oricum, nu peste fața asta care e-n halu'-n care e. Și nici să-i turnați ceva pe gât nu-i bine. Așteptați doar o clipă.

S-a întors la locul ei de lângă vatră. A luat o pernă de pe scaun și a adus-o la masă. Ajutată de lumânare, a dat peste un firșor alb strecurat prin pânză. A tras de el cu unghia și a scos un fulg. Cei din jur priveau cu ochii holbați de mirare.

— N-aș crede eu că-l scoli din morți dacă-l gădili c-un fulg, a zis unul dintre lopătari. Nici viu să fie și nu-l trezești în halu'-n care-i acum.

— Nici nu-mi trece prin minte să-l gădil, i-a răspuns Margot și a pus fulgul pe buzele omului. Toți erau numai ochi. O vreme nu s-a întâmplat nimic, până când partea mai pufoasă a fulgului a tremurat.

— Respiră!

Ușurarea a deschis degrabă calea spre altă nedumerire.

— Da' cine-o fi? a întrebat un barcagiu. L-o fi cunoscând careva?

A urmat un răstimp de tevatură în căutarea unui răspuns.

Careva a zis că-i știe pe toți cei care locuiesc de-a lungul apei, de la Castle Eaton și până la Duxford, la vreo cînșpe kilometri de-aici, dar că pe ăsta nu-l știa defel. Altul, care avea o soră la Lechlade, era încredințat că nu dăduse nicicând de el pe-acolo. Unui al treilea i se păruse că nu era imposibil să-l fi zărit pe undeva, dar că, tot privindu-l, îi trecuse gândul că ar pune vreodată rămășag pe așa ceva. Un al patrulea se întreba dacă n-ar fi cumva vreunul dintre țigani care vin pe apă, deoarece era vremea când, priviți cu bănuială, își făceau apariția cu bărcile prin părțile astea, iar pe timp de noapte fiecare avea grijă să își zăvorască toate ușile după ce băga în casă orice putea să i se fure. Da' cu vestonul ăsta de lână și cu ghetetele astea de piele, scumpe ca naiba, nu, nu, nici vorba! N-avea cum să fie vreunul dintre țigani ăia jerpeliți. Un al cincilea, tot uitându-se la el, a zis cu un